

Bildande av Helvetesfallets naturreservat i Orsa kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808) att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat. Reservatets slutliga gränser märks ut i fält.

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6, och 30 §§ samt 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter ska gälla för naturreservatet (se *Föreskrifter*).

Beslutet riktar sig till var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Länsstyrelsen fastställer härmed skötselplanen, bilaga 2, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Skötselplanen innehåller även beskrivningar i enlighet med 17 § nyssnämnda förordning för Natura 2000-området Helvetesfallet (SE0620299) och ersätter bevarandeplanen för detta område, fastställd 2016-12-31 av Länsstyrelsen (dnr 511-11758-2016). Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Översiktliga data

Namn	Helvetesfallet
Kommun	Orsa
Län	Dalarna
NVR id	2026529
Natura 2000-beteckning	SE0620299 (avser en mindre del av reservatet)
Lägesbeskrivning	Naturreservatet ligger ca 19 km NNO om Orsa i Orsa socken
Huvudsaklig karaktär	Klippkanjon med å och granskog i branter
Förvaltare	Länsstyrelsen i Dalarnas län
Fastigheter	Kallmora 30:1, 43:2 och 16:14; Orsa Kyrkby 81:1 och 47:26. Den sistnämnda ägs av staten genom Naturvårdsverket, övriga ägs privat.

	Delar av vattenområdet tillhör Kallmora S:43.
Rättigheter	Nyttjanderättsavtal för led och anordningar på Orsa Kyrkby 74:1.
Areal (ha)	Total areal: 6,8 ha Landareal: 6,3 ha Produktiv skogsmark: 6,0 ha

Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att bevara biologisk mångfald och värdefulla naturmiljöer. Områdets bitvis lövrika naturskog, vattenfall och klippmiljöer samt områdets orörda karaktär med dess ekosystem och biologiska mångfald ska bevaras. Syftet är också att inom ramen för bevarandet av biologisk mångfald och bevarandet av naturmiljöer tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Anläggningar ska finnas för besökare med olika behov, samtidigt som de ska ha en kanaliseringseffekt i syfte att erhålla en långsiktig samexistens mellan friluftsliv och biologisk mångfald.

Området ingår till delar i det europeiska nätverket Natura 2000, där ett antal naturtyper och arter pekats ut. Syftet med naturreservatet är även att bidra till att dessa ska bibehålla gynnsam bevarandestatus.

Syftet ska tillgodoses genom att:

- skogsmark och övriga naturmiljöer med dess flora och fauna utvecklas fritt, men frihuggning av lövträd samt utglesning vid utsiktsplatser kan ske för att gynna både naturvärden och friluftslivet
- åtgärder vidtas för att underlätta allmänhetens friluftsliv.

Skäl för beslut

Huvuddelen av området äger naturskogens artsammansättning och ekologiska funktion. Området är variationsrikt både vad gäller trädens trädslagsblandning, åldersfördelning och dimensioner. Det finns ställvis mycket död ved i olika dimensioner och nedbrytningsstadier. Klippor och branter bidrar till variationen liksom vattenfallen som ger upphov till ett särpräglat lokalklimat. Sammantaget ger detta goda förutsättningar för stor artrikedom både bland växter och djur.

I området finns skyddsvärda arter såsom trådbrosklav, bäcklansmossa, rynkskinn, luddfingersvamp och skogsfru.

Helvetesfallet är ett utpekat Natura 2000-område. Den dominerande naturtypen är västlig taiga.

För att områdets naturvärden ska bevaras måste det undantas från skogsbruk. För friluftslivet krävs särskilda anläggningar, inte minst av säkerhetsskäl.

Föreskrifter

För att säkerställa syftet med naturreservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter ska gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägaren och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. anordna upplag, gräva, schakta, dika, dämna eller på något sätt skada mark eller vatten,
2. avverka skog och utföra skogsvårdande åtgärd samt att upparbeta och ta bort dött träd eller vindfälle, med följande undantag:
 - a. enstaka grenar och sly får röjas för att kunna se rågångsmarkeringar,
3. gödsla, kalka, återföra aska i gödningssyfte, använda bekämpningsmedel eller på annat sätt kemiskt påverka områdets miljö eller organismer,
4. anlägga mark- eller luftledning, uppföra ny byggnad, mast, vindkraftverk eller annan anläggning,
5. plantera in, så eller sätta ut växter, djur eller andra organismer med följande undantag:
 - a. enligt fiskelagen tillståndsgiven inplantering av fisk i Ämån är tillåten,
6. framföra motordrivet fordon i terrängen på barmark, med följande undantag:
 - a. uttransport av fällt vilt får ske i enlighet med terrängkörningslagen med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation,
 - b. för tjänstemän i sjukvårds-, polis- eller räddningsärenden. Insatsen ska omgående anmälas till Länsstyrelsen,
7. bedriva fångst med fälla, med följande undantag:
 - a. fångst av mink med fälla är tillåtet,
8. utfodra djur, lägga ut åtel eller vidta andra åtgärder för att locka eller samla djur till vissa platser.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om markägare och annan sakägars skyldighet att tåla visst intrång

För att tillgodose syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt att tåla att följande anordningar och åtgärder vidtas inom naturreservatet:

1. utmärkning av naturreservatet, uppsättning av informationstavlor samt anläggning och underhåll av leder, anordningar och andra anläggningar för friluftslivets behov enligt besluts- och föreskriftskartan,
2. skötsel och restaurering genom frihuggning av lövträd samt vidmakthållande av utsiktssluckor
3. borttagande av invasiva arter eller för området främmande arter,
4. undersökningar för uppföljning av skötselplanen och naturreservatets syfte.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken

C-föreskrifterna gäller även markägare och innehavare av särskild rätt då de inte nyttjar sin rätt att bruka marken.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda – stående eller omkullfallna – träd, stubbar och buskar,
2. gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar eller samla in djur (t.ex. insekter),
3. framföra motordrivet fordon i terrängen på barmark, med följande undantag:
 - a. körning i samband med transport av sjuka personer till läkare eller sjukvårdsanstalt eller i andra jämförbara trängande fall är tillåtet,
4. göra åverkan på mark eller geologiska föremål,
5. elda utöver på av Länsstyrelsen iordningställda platser,
6. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större (fler än 50 deltagare) eller återkommande organiserade arrangemang.

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § ska gälla omedelbart även om de överklagas. De träder i kraft vid datum som framgår i länets författningssamling, ett dokument som trycks i anslutning till det att beslutet är fattat.

Generella undantag från föreskrifter

Ovanstående föreskrifter under A och C utgör inte hinder för förvaltaren, eller den som förvaltaren utser, att utföra de insatser som behövs för naturreservatets vård och skötsel, och som framgår av föreskrifterna

under B. Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för uppföljning av bevarandemål och åtgärder, eller vid tillsyn.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för normalt underhåll av den väg och järnvägen som syns på beslutskartan.

Med normalt underhåll avses sådana åtgärder som syftar till att upprätthålla anläggningarna i dagens utformning, utbredning och funktion.

Förtydliganden av föreskrifter

I föreskrift A6 regleras terrängkörning. Angående undantaget från föreskriften som handlar om uttransport av vilt ska begreppet "skador" inte tolkas lika strikt som "märken". Terrängkörning får aldrig medföra att hydrologiska förhållanden eller vattenkvalitet förändras.

Föreskrift B1 möjliggör "anläggning och underhåll av leder, anordningar och andra anläggningar för friluftslivets behov". Området är mycket välbesökt och säkerhetsmässigt utmanande i och med klippbranterna och det strida vattendraget. För detta finns omfattande anläggningar i form av trappor, stängsel, räcken och broar. Anläggningarna kräver, inte minst av säkerhetsskäl, regelbunden skötsel och underhåll. Innebörden av B1 är att sådana åtgärder kan ske utan hinder av A-föreskrifterna. Vid mer omfattande åtgärder kan dispens dock krävas. Eventuella vindfällan och riskträd kan upparbetas och flyttas till anslutande skog.

I föreskrift C2 förbjuds att utan Länsstyrelsens tillstånd gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar, samt att samla in djur. Matsvamp och bär får plockas i naturreservatet.

Dispens

Länsstyrelsen får enligt 7 kap. 7 § miljöbalken, om det finns särskilda skäl, lämna dispens från meddelade föreskrifter.

Beskrivning av området

Natur- och friluftsvärden

Ämåns djupt nedskurna kanjon med dess dånande vatten utgör ett anslående stycke natur. Årligen besöks platsen av ett stort antal turister både från när och fjärran. En lång trappa leder ner mot vattendraget, och längs vägen får besökaren stifta bekantskap med en gammal, högvuxen, mossig granskog. Såväl i skogen som på klipporna påträffas ett flertal sällsynta arter som gynnas av den fuktiga, skuggiga och ostörda miljön.

Planeringsbakgrund

- **Natura 2000**
Helvetesfallet är utpekad som särskilt bevarandeområde i det internationella Natura 2000-nätverket enligt 7 kap. 27 § i miljöbalken. Syftet med Natura 2000-området SE0620299 *Helvetesfallet* är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för 9010 Taiga.
- **Riksintressen**
Området ingår i riksintresse för naturvården enligt miljöbalken 3 kap. 6 §.
- **Värdefullt vatten**
Ämån är utpekad som ett värdefullt vattendrag av Naturvårdsverket och Fiskeriverket (idag Havs och Vattenmyndigheten).
- **Kommunal översiktsplan**
I kommunens översiktsplan, lagakraftvunnen 2019-11-21, är *Helvetesfallet* utpekad som en pågående naturreservatsbildning.
- **Miljömål**
Ett permanent skydd av *Helvetesfallet* medför ett bidrag till uppfyllandet av miljömålen *Levande skogar* och *Ett rikt växt- och djurliv*.

Ärendets handläggning

Helvetesfallet är sedan gammalt ett välkänt besöksmål och "naturobjekt". Orsa kommun har anlagt led, bro och skyddsräcken för besökarnas säkerhet och för att tillgängliggöra platsen. Behovet av skydd för området aktualiserades redan 2003 då delar av området föreslogs till Natura 2000. Det kom dock att dröja ända till 2021 innan området prioriterades för naturreservatsbildning. Berörda markägare kontaktades och ersattes för det intrång som reservatet innebär. Orsa kommuns mark köptes in av Naturvårdsverket under 2024, varvid proceduren att fatta beslut om reservat inleddes.

Områdets naturvärden har under årens lopp dokumenterats genom åtskilliga besökares uppgifter om påträffade exklusiva arter, registrerade på Artportalen. Behovet av särskild inventering var därför ringa och inskränkte sig till att finna en lämplig avgränsning för naturreservatet, vilket ombesörjdes av Länsstyrelsen.

Ett förslag till beslut remitterades under juni 2025 till berörda sakägare, myndigheter, Orsa kommun samt ideella föreningar. Följande synpunkter har inkommit:

Orsa kommun har inte några invändningar mot naturreservatet. Ingen exploatering med vindkraft planeras inom området i Orsa kommuns

vindbruksplan. Inga planbeskedsansökningar, gällande eller planerade detaljplaner eller områdesbestämmelser är aktuella för detta område.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) avstår från yttrande.

Skogsstyrelsen ”ser positivt på att naturvärdena i området skyddas långsiktigt enligt presenterat underlag och tillstyrker förslaget till bildandet av naturreservatet”.

Motivering av beslutet

Ett mark- eller vattenområde får av Länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa, eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat, se 7 kap. 4 § miljöbalken.

Länsstyrelsens bedömning

Av nedan redovisade skäl anser Länsstyrelsen att Helvetesfallet ska avsättas som naturreservat.

Föreskrifter och skötsel

Det föreslagna området har mycket höga naturvärden. Helvetesfallet med dess säregna miljö utgör hemvist för särskilt krävande arter och är tillika ett mycket uppskattat och välfrekventerat besöksmål. Områdets natur- och friluftslivsvärden är sådana att de kräver ett omfattande och långsiktigt skydd för att bevaras och utvecklas. Detta skyddsbehov tillgodoses bäst genom bildande av naturreservat. Beslutet följer de riktlinjer som gäller för Länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

För att skydda och sköta området natur- och friluftsvärden fattar Länsstyrelsen beslut om föreskrifter och fastställer en skötselplan. Föreskrifterna behövs för att naturreservatet ska uppnå sitt syfte att bevara området naturvärden för framtiden. För de gällande föreskrifterna finns ett antal undantag som främst syftar till att tillgodose jaktintresset eller allmänna intressen som räddningsinsatser och friluftsliv. Länsstyrelsen bedömer att dessa undantag inte kommer påverka området naturvärden i en sådan omfattning att syftet med naturreservatet åsidosätts.

I och med reservatets ringa storlek och karaktär samt det höga besöksstrycket är det olämpligt att sätta ut saltsten, åtla eller utfodra vilt inom reservatet. Några undantag som medger detta införs därför inte. Ej heller finns skäl att utföra barkborrebekämpning om angrepp mot förmodan skulle inträffa.

I föreskrifterna förbjuds fällfångst. Utestående fällor minskar upplevelsen av ett "orört" område och kan upplevas negativt av friluftslivet. Undantag medges för minkfällor då fångst av mink är motiverad ur naturvårdssynpunkt och fällfångst är den enda realistiska metoden. Fällor ska alltid märkas med ägarens namn och adress.

Inkomna synpunkter

De remissynpunkter som har inkommit har inte påtalat några hinder mot reservatets bildande.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Länsstyrelsen bedömer att inskränkningarna i enskilds rätt att använda mark eller vatten i enlighet med 7 kap. 25 § i miljöbalken inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken samt den kommunala översiktsplanen.

Länsstyrelsen bedömer att de inskränkningar som sker i allmänhetens rätt att färdas och vistas i området är av sådan ringa omfattning att någon konsekvensutredning enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning inte behövs.

Ekosystemtjänster

Genom bildandet av naturreservatet gör Länsstyrelsen bedömningen att ett antal ekosystemtjänster påverkas. Skyddandet av Helvetesfallet från skogsbruk och andra åtgärder säkerställer bevarandet av den biologiska mångfalden i området, vilket är en grundförutsättning för ekosystemens långsiktiga kapacitet att leverera ekosystemtjänster. Utöver detta ökas exempelvis möjligheterna för området att utgöra ett mål för friluftsliv och turism, att påverka det lokala mikroklimatet gynnsamt samt att reglera vattenflöden och rena vatten. Naturreservatets bildande har negativa följder för några ekosystemtjänster, t.ex. möjligheten för området att leverera virke och andra råmaterial.

Upplysningar

Vissa verksamheter och åtgärder omfattas av dispens eller tillståndskrav med stöd av föreskrifter som fattas i detta beslut enligt 7 kap. 5, 6, och 30 §§ miljöbalken. Länsstyrelsen vill påminna om att vissa verksamheter och åtgärder m.m. utöver aktuella föreskrifter även kan omfattas av andra bestämmelser i miljöbalken eller i annan lagstiftning.

Bestämmelserna i skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog gäller ej inom naturreservatet. Det innebär t.ex. att eventuella vindfällan och stormskadad skog ska lämnas orörda. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som en följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom naturreservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler.

Vid exempelvis spontant uppkommen skogsbrand har markägaren ansvar för bevakning i den utsträckning som har beslutats av räddningsledaren efter avslutad räddningsinsats. Se 3 kap. 9 § lagen om skydd mot olyckor (2003:778).

Ämån omfattas av strandskyddet. Inom 100 meter från vattendragets kant är det förbjudet att uppföra nya byggnader eller ändra de som redan finns, gräva eller på annat sätt förbereda för sådana byggnationer, uppföra andra anläggningar eller anordningar som strider mot strandskyddets syfte samt utföra andra åtgärder som kan skada växt- och djurlivet. För att få tillåtelse att utföra en förbjuden åtgärd kan det förutom dispens från reservatsföreskrifterna även krävas dispens från strandskyddsbestämmelserna enligt 7 kap. 13–15 §§ miljöbalken.

All verksamhet som kan komma att "väsentligt ändra naturmiljön", och inte är anmälnings- eller tillståndspliktig enligt andra bestämmelser i miljöbalken, är samrådspliktig enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Helvetesfallet är även till delar ett Natura 2000-område. I Natura 2000-områden krävs det tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för åtgärder som kan påverka miljön på ett betydande sätt. Det gäller även för åtgärder som utförs utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön inom Natura 2000-området.

Kungörelse

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken ska kungöras i länets författningssamling. Beslutet delges sakägarna enligt sändlista med delgivningskvitto.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till regeringen, Klimat- och näringslivsdepartementet, se bilaga 3.

De som medverkat i beslutet

Detta beslut har fattats av landshövding Helena Höij. I den slutliga handläggningen deltog även jurist Sarah Bauer, enhetschef Jemt Anna Eriksson och naturvårdshandläggare Lennart Bratt, den sistnämnde föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Bilagor

Bilaga 1 Besluts- och föreskriftskarta

Bilaga 2 Skötselplan

Bilaga 3 Överklagningsinformation

Sändlista (markägare och sakägare)

Berörda sakägare

Berörda markägare

Orsa kommun

Kyrkbyns viltvårdsområde 1

Orsa Norra Viltvårdsområde

Orsa Besparingsskog (väghållare)

Skogsstyrelsen

Sveriges Geologiska Undersökning

Riksantikvarieämbetet

Kopia för kännedom

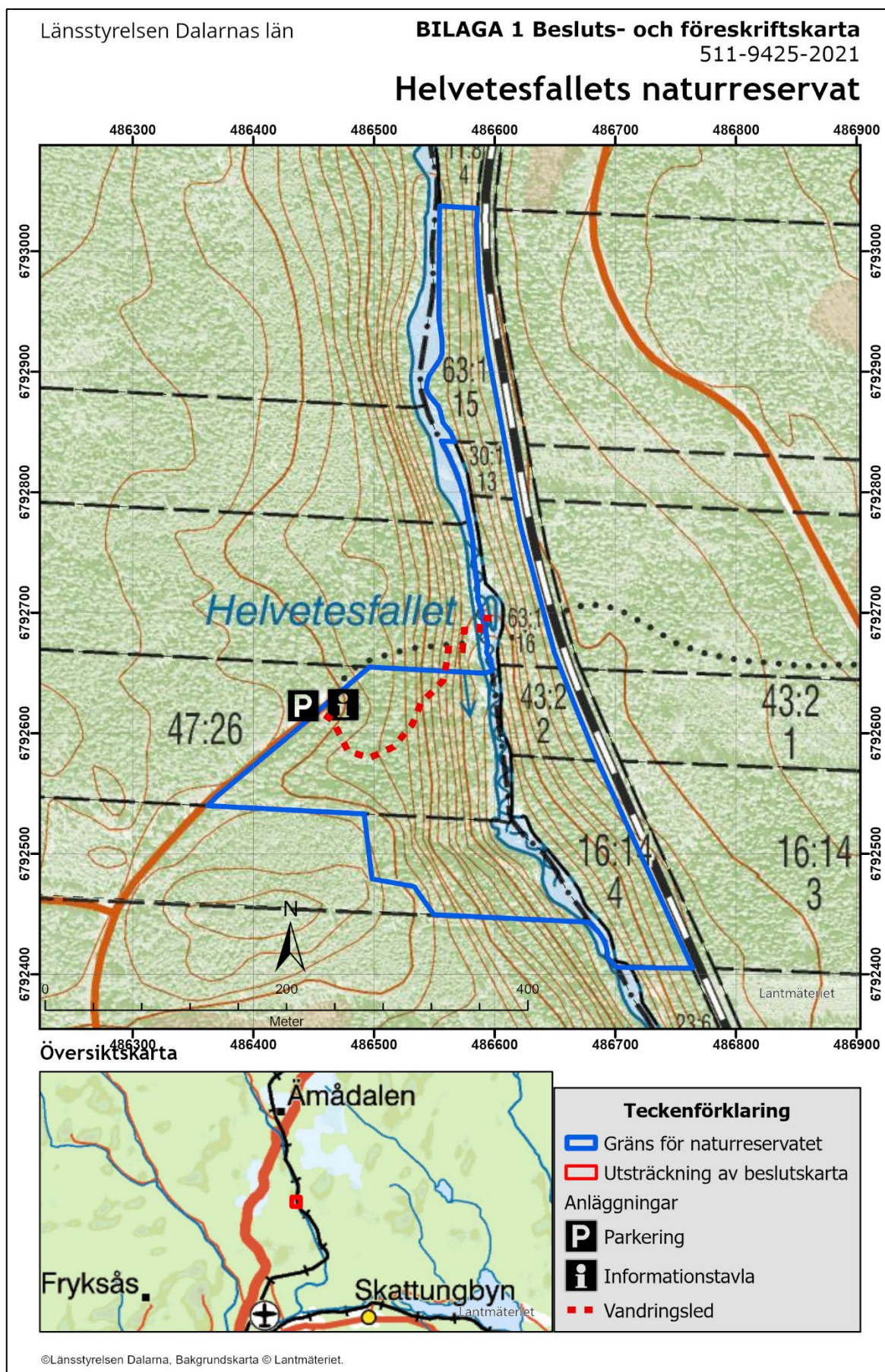
Orsa Jaktvårdskrets

Naturskyddsföreningen

Dalarnas Ornitologiska Förening

Naturskyddsföreningens skogsgrupp i Orsa

Jägareförbundet Dalarna

Skötsel- och bevarandeplan för Helvetesfallets naturreservat och Natura 2000-område

Denna skötsel- och bevarandeplan har upprättats av Länsstyrelsen enligt 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Skötsel- och bevarandeplanen innehåller även beskrivningar, i enlighet med 17 § i samma förordning, för Natura 2000-området Helvetesfallet (SE0620299) och ersätter bevarandeplanen för detta område, fastställd 2005-08-12 av Länsstyrelsen (dnr 511-08217-2005).

Vy över Ämån vid Helvetesfallet. Samtliga foton i skötselplanen: Lennart Bratt, Lst

Innehållsförteckning

Skötsel- och bevarandeplan för Helvetesfallets naturreservat och Natura

2000-område	1
Beskrivningsdel.....	3
Översiktliga data	3
Geovetenskap.....	4
Biologi	5
Vegetation och flora.....	5
Skogstillstånd	5
Limniska naturmiljöer	6
Värdefulla arter	7
Kulturhistoria	8
Jakt, fiske och övrigt friluftsliv	8
Infrastruktur	8
Natura 2000.....	8
Allmänt	8
Tillståndsplikt och samråd	9
Utpekade Natura 2000-naturtyper.....	9
Bevarandesyftet med Natura 2000-området	10
Källförteckning	11
Plandel	13
Syfte med naturreservatet.....	13
Prioritering mellan bevarandevärden	13
Skötselområden med bevarandemål och åtgärder	13
Jakt och fiske	16
Dokumentation och uppföljning	16
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	17
Bilagor.....	17

Beskrivningsdel

Översiktliga data

Administrativa data	
Namn	Helvetesfallet
Kommun	Orsa
NVR id	2026529
Natura 2000-beteckning	SE0620299
Rättigheter	Nyttjanderättsavtal för led och anordningar på Orsa Kyrkby 74:1
Bebyggelse och anläggningar	Trappor, hängbro och räcken
Förvaltare	Länsstyrelsen i Dalarnas län

Markslag *	Areal (ha)
Tallskog	-
Granskog	5,7
Barrblandskog	-
Barrsumpskog	-
Lövblandad barrskog	0,4
Triviallövskog	-
Lövsumpskog	-
Impediment	0,1
Exploaterad mark	0,1
Våtmark	-
Vatten	0,5
Totalt	6,8

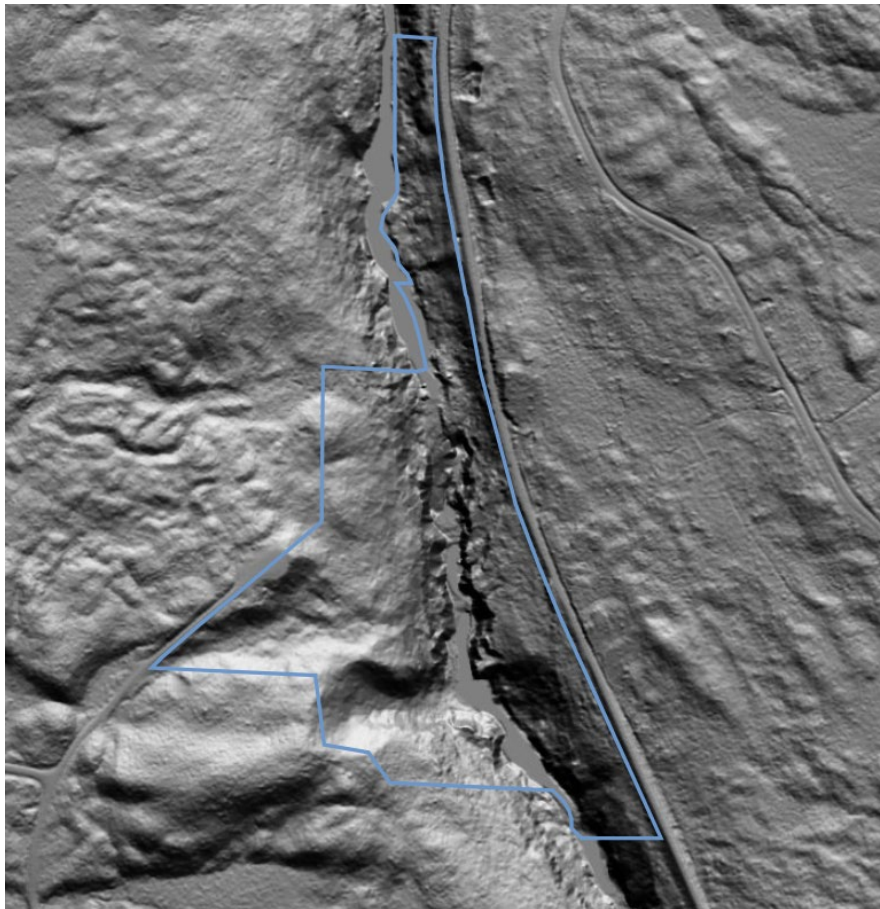
* Uppdelning enligt Nationella marktäckedata, Naturvårdsverket.

Geovetenskap

I Beskrivning till berggrundskarta över Kopparbergs län (Hjelmqvist 1966) omtalas berggrunden vid Helvetesfallet enligt följande: "Vid Helvetesfallet i Ämån finns mäktiga skärningar i konglomerat som ligger flackt och överlagras av finkornig, röd sandsten. Bollmaterialet i konglomeratet utgöres huvudsakligen av porfyr, men även kvartsit och röd skiffer eller tuff ingår. Mellanmassan är delvis tydligt klastisk, delvis mycket finkornig och tuffartad. På sprickor i konglomeratet uppträder violett flusspat. Konglomeratet, som torde vara minst 50 m mäktigt, täckes delvis av diabas, som tillhör den breda diabasförekomsten öster om Ämån".

Vid Helvetesfallet har Ämån formen av en kanjon med mer än 30 m höga väggar. Ämåns markanta kanjondal anses (Nordell 1980) ha bildats under isavsmältningsskedet till skillnad mot exempelvis Unnåns dalgång som anses vara av betydligt högre ålder. Isälven skar djupt ner i berggrunden och bildade därigenom de mäktiga klippbranterna.

Den naturgeografiska regionen är Norrlands vågiga bergkullterräng med mellanboreala skogsområden (30a).

Terrängskuggningsmodell över Helvetesfallet @Lantmäteriet

Biologi

Vegetation och flora

Kanjondalens branta sluttningar som exponeras antingen åt öster eller åt väster har skapat två diametralt olika växtmiljöer. Den östra sidan är torr och talldominerad, medan den västra är gran- eller lövdominerad med fukt- och näringskrävande växtlighet.

Klippväggarna har sin egen vegetation med förutom mossor och lavar enstaka ormbunkar i sprickor, mest stenbräken och hällebräken. Sparsamt finns blågröe och tätört. I granskogen växer högre ormbunkar som majbräken och nordbräken, ibland skogsfräken i vida mattor. Sipperytor hyser häggsnår med liljekonvalj och vispstarr. En uppgift om skogsfru finns från platsen. Denna är varken verifierad eller publicerad, men trovärdig.

Föreningen Mossornas Vänner genomförde i september 1994 en exkursion till Helvetesfallet (Trollius nr 17) och noterade då 56 mossarter varav de flesta intressanta och tre rödlistade. Mossfloran på klippväggarna och i sipperytor är yppig och uppenbarligen artrik. Detta gäller även de fuktiga, äldre granlångor som uppträder rikligt här och var.

Redan 1987 noterades en spridd förekomst av trådbrosklav på klippväggar intill ån. De fuktiga klipporna hyser även skuggblåslav, slanklav och skrovellav. På sälgar återfinns lunglav och luddlav. Granarna i fuktiga lägen är draperade av garnlav.

Av påträffade svampar i granskogen märks luddfingersvamp och dofttaggsvamp på marken, rynkskinn och ullticka på liggande stammar.

Skogstillstånd

Skogen i naturreservatet har av naturliga skäl påverkats kraftigt i vissa delar, men är förhållandevis orörd i andra. Skälen till detta är förstas den dramatiska topografin som har gjort det svårt eller nästan omöjligt att nå de brantaste partierna. Andra delar har tidvis varit mer eller mindre avverkade, inte minst under perioder då flottningen har varit intensiv och åtgärder för denna har vidtagits i den trånga passagen som har gett platsen dess namn.

Idag ger skogen ett orört intryck, vilket den stora mängden fallna trädstammar starkt bidrar till. Tidigare mer öppna stadier har medfört att lövinslaget är stort, inte minst av asp, men även av rönn, säl och hägg.

Fauna

Skogsmarkens fåglar är de gängse, med tretåig hackspett som ett ovanligare inslag. Strömstare och forsärla trivs i och vid det strida vattnet, och enligt en skylt på platsen häckar hussvala under klippöverhäng. Utter lär passera i ån då och då.

Ett 20 tal fjärilsarter har registrerats vid lampfångst från området, dock inga rödlistade.

Limniska naturmiljöer

Naturreservatet är inte avsatt med tanke på de limniska värdena, och vattnet ingår inte heller i Natura 2000. Någon närmare beskrivning görs därför inte under denna rubrik.

Stor revmossa *Bazzania trilobata* på fuktig klippväg nära ån.

Värdefulla arter

Vid inventering och fältbesök i området har flera värdefulla arter noterats. I listan nedan presenteras de arter som är upptagna på rödlistan, signalarter enligt Skogsstyrelsen (S), omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv (N2000), ingår i ett åtgärdsprogram för skyddade arter (ÅGP) eller är fridlysta (§). Hotkategorierna i rödlistan är akut hotad (CR), starkt hotad (EN), sårbar (VU), nära hotad (NT) och kunskapsbrist (DD).

Svampar

Latinskt namn	Namn	Hotkategori	S	N2000	ÅGP	§
Phlebia centrifuga	Rynkskinn	VU				
Phellinidium ferrugineofuscum	Ullticka	NT				
Alloclavaria purpurea	Luddfingersvamp	NT				
Hydnellum suaveolens	Dofttaggsvamp	NT				

Lavar

Latinskt namn	Namn	Hotkategori	S	N2000	ÅGP	§
Alectoria sarmentosa	Garnlav	NT	Ja			
Lobaria pulmonaria	Lunglav	NT				
Lobaria scrobiculata	Skrovellav	NT				
Ramalina thrausta	Trådbrosklav	EN				

Mossor

Latinskt namn	Namn	Hotkategori	S	N2000	ÅGP	§
Lophozia ascendens	Liten hornflikmossa	VU				
Didymodon spadiceus	Bäcklansmossa	VU				
Crossocalyx hellerianus	Vedtrappmossa	NT				
Lophozia guttulata	Vedflikmossa	NT				

Fåglar

Latinskt namn	Namn	Hotkategori	S	N2000	ÅGP	§
Picoides tridactylus	Tretåig hackspett	NT			Ja	Ja

Kulturhistoria

Området saknar dokumenterade fornlämningar eller andra kulturhistoriska lämningar. Under flottningsepoken har platsen säker varit till besvär, vilket ska ha resulterat i sprängningar och anläggandet av ett så kallat skibord för timret. Av detta syns dock idag inte mycket.

Helvetesfallets namn lär härstamma från en lokal legend som berättar om en tjur som ramlade ner i klyftan. Enligt sägnen hördes bara tjurens skrik från djupet, vilket gav platsen sitt dramatiska och minnesvärda namn (websidan "Äventyrligare"). En annan variant tycks ha varit att det handlade om en nedjagad älgdjur. Man kan nog tänka sig en enklare förklaring i att den dramatiska naturformationen helt enkelt i sig givit upphov till namnet.

Jakt, fiske och övrigt friluftsliv

Själva reservatet är så svårtillgängligt att varken jakt eller fiske torde bedrivas här. Platsen är mycket flitigt besökt av turister, lokalbefolkning och skolklasser på utflykt. Klippväggarna är av intresse för bergsklättrare.

Infrastruktur

En skogsbilväg av god standard, förvaltd av Orsa Besparingsskog, leder fram till Helvetesfallet. Den utgår från flygfältet vid Tallhed. På östra sidan om Ämån går Inlandsbanan, och längs denna löper en skogsbilväg uppifrån Ämådalen och E45.

Natura 2000

Allmänt

Helvetesfallet ingår till delar i det europeiska nätverket av skyddad natur som kallas Natura 2000. Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom att peka ut Natura 2000-områden åtar sig länderna att långsiktigt bevara de utpekade värdena i områdena. För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta ska göras i

särskilda bevarandeplaner eller i skötselplanen om området även är naturreservat.

Tillståndsplikt och samråd

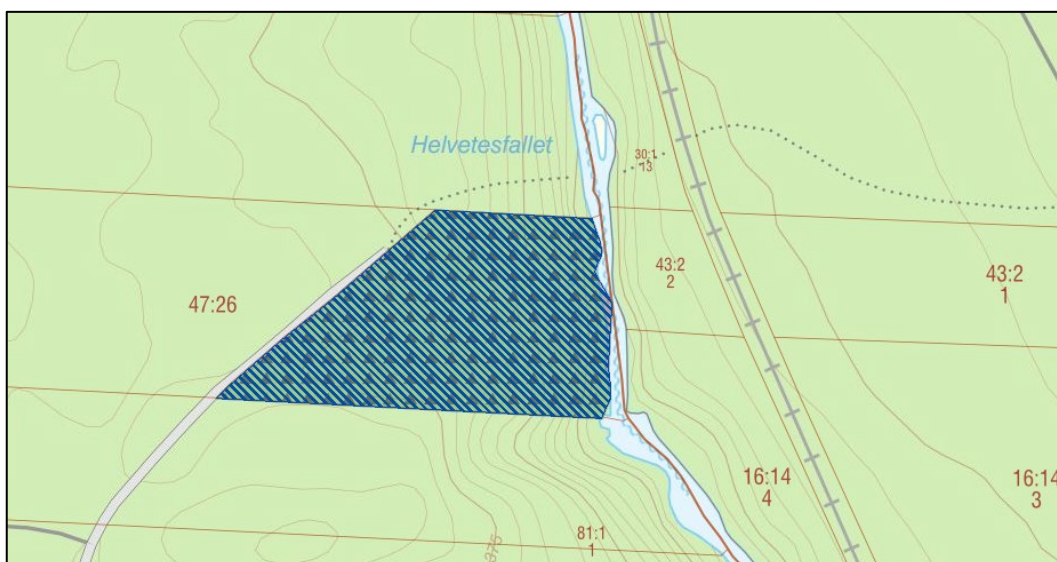
Föreskrifterna för naturreservatsbeslutet gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller inom Natura 2000. Tillstånd krävs för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön inom området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27–29 §§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena bör man samråda med Länsstyrelsen innan åtgärder i eller intill ett Natura 2000-område påbörjas. Vid skogsbruksåtgärder är Skogsstyrelsen tillsynsmyndighet.

Uttekade Natura 2000-naturtyper

Tabellen nedan redovisar ingående naturtyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv, arealer som är godkända av EU-kommissionen, framtida målarealer samt bedömning om naturtyperna uppvisar ett gynnsamt tillstånd idag.

Uttekade naturtyper	Areal godkänd av EU (ha)	Målareal (ha)	Bevarandetillstånd
Taiga (9010)*	1	1	Gynnsamt

* Prioriterad naturtyp enligt art- och habitatdirektivet.

Den del av Helvetesfallet som är Natura 2000 utgörs av Västlig taiga, fullgod naturtyp. Endast den av staten ägda delen är N2000.

Bevarandesyftet med Natura 2000-området

Syftet med Natura 2000-området Helvetesfallet är att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för den naturtyp som utgjort grund för utpekandet av området.

Utpekade Natura 2000-arter

Utpekade arter saknas.

Prioriterade bevarandevärden

I Natura 2000-området Helvetesfallet är det prioriterade bevarandevärdet den naturskogsartade skogsmiljön samt de otillgängliga klippväggarna.

Motivering

Områdets främsta värden är knutna till förekomsten av naturtyper med mycket låg grad av mänsklig påverkan.

Prioriterade åtgärder

Området har i och med skyddet som naturreservat ett långsiktigt skydd av skogen. Något behov av aktiva skötselåtgärder finns inte. Föreslagna åtgärder för att underlätta för friluftslivet bedöms inte nämnvärt påverka Natura-värdet. Skötsel genom frihuggning av grova lövträd föreslås som en åtgärd för att gynna naturvärdena och N2000-området.

Tidigare har naturtypen bedömts som icke fullgod av okänd anledning, men sannolikt utgående från en bedömning grundad i äldre flygbilder. En snabb etablering av arter och substrat har skett, vilket redan idag gör att skogen ger ett naturligt intryck.

Hotbild mot utpekade värden inom Natura 2000-området

9010 Västlig taiga

Exploatering.

Avverkning, röjning, gallring utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara

skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.

Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, dikning, plantering och användandet av främmande trädslag.

Markskador. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador.

Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet. På landskapsnivå utgör fragmentering ett betydande hot genom att partier med äldre skog förekommer allt mer isolerat, och genom att sammanhängande områden med kontinuitetsskogar splittras upp genom avverkningar.

Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.

Brist på dynamik. Arterna förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller särskilt brand som verkar över stora ytor, men andra viktiga dynamiska krafter är översvämning, vind och angrepp av insekter och svamp.

Systempåverkande arter, till exempel klövvilt som i betydande delar av Norrland har påverkat förekomst av asp, rönn, sälj negativt. Andra hot är invasiva främmande arter som har potential att skada den naturliga floran och faunan.

Om inte annat anges så är Länsstyrelsens bedömningar av hotbilder baserade på Naturvårdsverkets generella vägledningar för arter och naturtyper inom nätverket Natura 2000 (Naturvårdsverket 2012). Där listas exempel på sådant som kan inverka negativt på respektive naturtyp inom Natura 2000-området.

Källförteckning

Hjelmqvist, S. 1966: Beskrivning till berggrundskarta över Kopparbergs län. Sveriges Geologiska Undersökning, Ser. Ca, nr 40.

Nordell, P.O. 1980: Inventering av Skattungbyfältet, en israndbildning kring högsta kustlinjen. Länsstyrelsen i Kopparbergs län N1980:3.

<https://www.aventyrigare.se/poi/helvetesfallet-2-7494/>

<https://visitorsa.se/aktiviteter-i-orsa/helvetesfallet/>

(Innehåller bland annat en video med några felaktiga uppgifter med ursprung i Wikipedia om att tuvbräcka och skogsklocka ska förekomma. Tuvbräcka uppgavs från Storstupet 1936, och skogsklocka har en förekomst vid Ämån, men ända nere söder om Ljothed. Filmen gjordes innan kommunens stora insatser för att förbättra tillgängligheten, så leden är inte så stenig idag.)

Plandel

Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att bevara biologisk mångfald och värdefulla naturmiljöer. Områdets bitvis lövrika naturskog, vattenfall och klippmiljöer samt områdets orörda karaktär med dess ekosystem och biologiska mångfald ska bevaras. Syftet är också att inom ramen för bevarandet av biologisk mångfald och bevarandet av naturmiljöer tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Anläggningar ska finnas för besökare med olika behov, samtidigt som de ska ha en kanaliseringseffekt i syfte att erhålla en långsiktig samexistens mellan friluftsliv och biologisk mångfald.

Området ingår till delar i det europeiska nätverket Natura 2000, där ett antal naturtyper och arter pekats ut. Syftet med naturreservatet är även att bidra till att dessa ska bibehålla gynnsam bevarandestatus.

Syftet ska tillgodoses genom att:

- skogsmark och övriga naturmiljöer med dess flora och fauna utvecklas fritt, men frihuggning av lövträd samt utglesning vid utsiktsplatser kan ske för att gynna både naturvärden och friluftslivet
- åtgärder vidtas för att underlätta allmänhetens friluftsliv.

Prioritering mellan bevarandevärden

Naturreservatet är avsatt för att säkerställa och utveckla både de biologiska värdena och värdet för friluftslivet. Friluftslivets intressen prioriteras i anslutning till befintliga anordningar för friluftslivet, men ingrepp på naturvärdena minimeras. I övriga områden prioriteras bevarandet och ökande av den biologiska mångfalden. Levande eller döda träd som utgör fara eller hinder utmed leder får tas bort eller flyttas, men virket lämnas kvar inom reservatet.

Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Bevarandemålen har utformats i enlighet med de nationella riktlinjer som gäller för formulering av bevarandemål för skyddad natur. Reservatet är indelat i tre skötselområden:

1. Äldre skog med fri utveckling
2. Friluftsliv och anläggningar
3. Trådbrosklav

Skötselområde 1: Äldre skog med fri utveckling

Beskrivning

I området finns en grandominerad blandskog med partier där lövträd utgör ett betydande inslag. Torra hållmarksskogar domineras av tall.

Bevarandemål

Området präglas av olikåldrig skog, i stort dominerad av gamla granar. Naturliga processer som åldrande och avdöende leder till att död ved finns i olika grovlekar och nedbrytningsgrader och att skogen är olikåldrig. Omvälvande störningar i form av t.ex. stormfällning och/eller insektsangrepp kan leda till att hela eller delar av skogen under perioder har en annan karaktär, men detta är en del av skogens utveckling. Arealen Västlig taiga ska vara 1 ha, men kan utökas med resterande delar av naturreservatet.

Skötselåtgärder

Inga, området lämnas till fri utveckling. Undantag gäller dock för att vid behov försiktig friställa värdefulla lövträd eller lövbestånd genom att yngre gran avlägsnas. Viktiga utsiktsplatser kan skötas genom avlägsnande av särskilt skymmande träd.

Granskogen i östsluttningen har stora mängder död ved som tack vare de fuktiga förhållandena blir rikligt mossbevuxen.

Skötselområde 2: Friluftsliv och anläggningar

Beskrivning

Helvetesfallet är ett mycket populärt besöksmål, och ett stort antal bilar kan samlas på parkeringen som också fungerar som vändplan. Platsen torde ändå räcka till i och med att breda vägrenar finns att tillgå. Här finns även ett skyltställ som har blivit ganska urblekt och nedklottrat.

Från parkeringen leder en lång trätrappa ner i skogen där spänger, ytterligare nyanlagda trappor samt en stenig stig tar vid och för besökaren fram mot besöksmålet. Här möter de spektakulära stupen kring vattenfallet som lyckligtvis är noggsamt instängslade. En hängbro leder över till den ö som är kringfluten av det starkt strömmande vattnet. Ön torde för de flesta vara slutmålet för besöket.

Ett visst intresse finns även för klättring i bergväggarna. I och med att ingen bultning eller borstning enligt uppgift krävs möter detta inget hinder av föreskrifterna.

Led, trappor och stängsel har genomgått en betydande upprustning under 2024.

Bevarandemål

Information om reservatet och vilka föreskrifter som gäller där finns på informationstavlor i anslutning till området och via Länsstyrelsens hemsida. Leder och anläggningar är välskötta och har hög säkerhet.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

I den mån det inte redan är åtgärdat slutförs planerade förbättringsåtgärder längs leden och vid utsiktsplatsen. Vid parkeringen förbättras skyltningen.

Löpande skötsel

Anläggningarna sköts noga och underhålls regelbundet så att de garanterar besökarnas säkerhet.

Skötselområde 3: Trådbrosklav *Ramalina trausta*

Beskrivning

Trådbrosklaven är en krävande hänglav som mycket liknar den vanligare garnlaven. Arten som kan växa både på klippor och på grenar trivs endast i starkt fuktiga lägen, vanligtvis intill vatten eller i sumpskog. Avverkningar, förändring av lokalklimat och möjligen luftföroreningar utgör hot mot arten som har minskat mycket starkt i södra Sverige. Vid Helvetesfallet växer trådbrosklaven på klippväggar i skuggiga lägen.

Bevarandemål

Arten ska ha möjlighet att leva kvar i området. Lämpliga habitat och substrat ska finnas i området.

Skötselåtgärder

Inga åtgärder krävs. Det finns inga hot mot förekomsten så länge ingen fysisk påverkan sker. Naturliga slumpfaktorer som svallisbildning eller ras kan givetvis ibland påverka begränsade populationer, men utgör knappast något hot mot förekomsterna vid Helvetesfallet.

Jakt och fiske

Fisket inskränks inte av naturreservatet. Vilka arter som får jagas regleras inte i föreskrifterna, endast detaljer i hur jakten får utövas (fällfångst, åtling, saltsten).

Dokumentation och uppföljning

Förvaltaren ansvarar för att väl dokumentera alla nyskapande åtgärder och restaureringar. Förvaltaren ska även dokumentera underhållsåtgärder samt tillsyn av friluftsanläggningar.

2025-10-13

511-9425-2021

Uppföljning av de bevarandemål som angetts i skötselplan bör göras som underlag för utvärdering av om syftet med reservatet uppnås. Uppföljning genomförs av Länsstyrelsen och bör ge vägledning om huruvida ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsamt bevarandetillstånd.

Uppföljning av alla restaureringsåtgärder ska göras på initiativ av förvaltaren, i samverkan med enheten för naturskydd vid Länsstyrelsen. Förvaltaren ansvarar även för att följa upp övriga genomförda skötselåtgärder.

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen eller andra fältundersökningar indikerar att behov finns, eller om skötselplanen i övrigt är inaktuell.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Prio	Åtgärd	Var	Frekvens
1	Uppmärkning av reservatsgräns	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Uppsättning och underhåll av informationsskyltar	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Webbplats		Engångsåtgärd, uppdatering vid behov
2	Frihuggning	Skötselområde 1	Återkommande vid behov
3	Underhåll av leder och anläggningar	Se karta	Löpande vid behov

Bilagor

Bilaga 1 Skötselkarta

